

Avguštin Malle

KOROŠKI SLOVENCİ V TAAFFEJEVI DOBI

Referat na zborovanju slovenskih
zgodovinarjev v Piranu okt. 1974

Ko je bil avgusta 1879 imenovan grof Eduard Taaffe za ministrskega predsednika in je s tem prenehala doba liberalne vladavine, je bilo pričakovati, da si bodo tudi koroški Slovenci laže priborili narodno enakopravnost. Toda sprememba vlade na Dunaju ni niti najmanj omajala dominantne vloge, ki so jo igrali liberalci na Koroškem. To svojo vlogo so znali koroški liberalci, ki jih bolj točno moremo imenovati nemški nacionalisti, z vsemi razpoložljivimi sredstvi utrjevati in izgrajevati. Pri tem so se posluževali vseh sredstev, ki jih jim je nudil sistem — naj omenim le razdelitev volilnih okrajev na škodo Slovencev, krivično ureditev osnovnega šolstva ter ne nazadnje nadvse odločujočo gospodarsko moč.

Krivični volilni sistem koroškim Slovencem ni dopuščal večjih volilnih uspehov. Te so mogli doseči edino pri deželnozborskih volitvah v velikovškem okraju. Vsi drugi volilni okraji so bili jezikovno mešani in koroški Slovenci so iskali zaveznike med nemško govorečim prebivalstvom dežele. Politično vodstvo koroških Slovencev je take zaveznike videlo v konservativno-klerikalnih Nemcih, ki na Koroškem v Taaffejevi dobi niso igrali pomembnejše vloge. Andrej Einspieler, ki se je predvsem zavzemal za nemško-slovensko sodelovanje na Koroškem na podlagi katoliške vere in na klerikalno-konservativni idejni osnovi, ni mislil na ustanovitev neke samostojne slovenske politične organizacije, ki bi v določenih predelih Koroške mogla postati odgovarjajoča protiutež snujočim se nemškim političnim organizacijam.

Taka organizacija je bila tudi »Bauernbund«, ki so ga njegovi idejni voditelji skušali prikazati kot stanovsko zastopstvo koroških kmetov, ki da ne pozna nacionalnih razprtij in nasprotij. Dejansko pa je bila ta »Kmečka zveza« privesek nemško-nacionalnega gibanja na Koroškem z nalogo, da prodre na slovensko podeželje in s tem ohromi vpliv slovenskega konservativno-klerikalnega vodstva. Kmečka zveza je imela pri tem početju določene uspehe, še prav posebno zaradi demagoškega nastopanja njenih voditeljev, ki so vselej trdili, da koroškim Slovencem nikakor ne mislijo vzeti narodnosti oziroma materinskega jezika.

V demagoškem nastopanju so bili nemški nacionalisti sploh prekaljeni. Demagogija in blatenje političnega nasprotnika — to je bila tudi osnovna publicistična poteza obeh nemško-nacionalnih listov »Freie Stimmen« in »Allgemeine Bauernzeitung«. Seveda je delo nemških nacionalistov olajševal nastop slovenskega konservativno-klerikalnega vodstva, ki je že najmanjši

pojav liberalnih idej obsojalo in s tem odrinjalo od slovenskega narodnega gibanja predvsem edino posvetno intelingenco na podeželju — učiteljstvo in poleg tega važne vaške mogotce.

Ker so idejni voditelji koroških Slovencev izhajali iz vrst duhovščine, je tudi krško škofijstvo izvajalo pritisk na le-te. Duhovnike so nadzirali. Na znane narodnjake-duhovnike so izvajali direkten pritisk.¹ Tako se je moral leta 1872 zagovarjati pred krškim škofom slovenjeplajberški župnik Simon Muden prav zaradi narodnega delovanja. Podljubeljski občini je naznanil, da nemških dopisov ne bo več sprejemal in da jih bo vračal občini, kar je tudi storil. Okrajno glavarstvo je obvestilo škofa in ta je zahteval pojasnila. Muden pa je bil trdne volje, »v ti zadevi kot Slovenec, državljan in srenjčan svojo pravico tirjati in braniti in tudi ne jenjati, čeravno podpisani ni kot pravnik šole na vseučilišču doveršil, pa je vendar po božji milosti tolko zdravih možgan dobil in sprejel, da § 19 drž. osnovnih postav razložiti ve in se jemu nepotrebno dozdeva, se na *nezmotljivost* Podljubeljskoga župana in dopisca c. k. okrajne glavarije zanašati, . . .«² Muden pripominja, da ni stvar uradnij, da razlagajo zakone napačno in pravi, da že leta slovensko dopisuje okrajni glavariji, dobiva pa le nemške odgovore ter meni: »Slovec je potprežljiva duša, pa to ni enakopravnost, če bi imel Slovec le toliko življati, kolikor se drugim dopade in poljubi, če *Slovec slovenski dopisuje je dolžen nemške odloke* sprejemati, zares čudna enakopravnost — podpisani je ne more razumiti — tako razlaganje § 19 preseže meje mojega omejenega podložnikovega uma! in podpisani le to resnobno izreka. Da je vsih uradnij, ki imajo s Slovenci opravka sveta dolžnost s Slovenci slovensko občevati, to dolžnost jim nalaga § 19 — in to bomo tudi tirjali če bi mogel podpisani tudi prvi ali drugi po tem potu nastopati. Okoli 8.000—10.000 Slovencev je bilo zbranih, ki sim ravno § 19 na Taborji v Žopračah razkladal, in terjal tanjko izpolnevanje, — čim me uradniki niso zavrnili?? —«³

Še naprej bo uradnijam dopisoval slovensko, tako pa ne nastopa kot duhoven — temveč kot Slovenec, državljan in srenjčan na pravni zemlji stoji in svojo pravico terja — tako bo stal in se boril za svojega — za slovenskega naroda pravice, kolikor se svojimi slabimi močmi le zmore. Uradi so pa postavi dolžni, s slovenskimi strankami po slovenski uradovati.«⁴

Interese naroda postavlja Muden torej pred verske. Tako mišljenje pa je na Koroškem preganjala oblast tudi s pomočjo cerkvenih dostojanstvenikov. Sicer se je tudi Andrej Einspieler zavzemal v svojem življenju za narodno enakopravnost, to dokazujejo vsi njegovi listi, vendar je stalno poúdarjal, da je vsak napredek možen le na podlagi katoliške vere. Narodno enakopravnost je hotel doseči prav s pomočjo nemških klerikalcev in s tem zašel v tabor, ki z interesi slovenskega prebivalstva na Koroškem ni imel nič skupnega, saj so njegovi pripadniki večinoma pripadali veleposestvu in industriji in so prav nekrščansko izžemali slovensko prebivalstvo, v času krize kmečkega gospodarstva pa pokupili v slovenskem delu Koroške številne kmetije.⁵

¹ Npr. tudi na Andreja Einspielerja zaradi publicistične dejavnosti v šestdesetih letih 19. stoletja.

² Škofijski arhiv Celovec, farni akti, Slovenji Plajberk fasc I.

³ Škofijski arhiv Celovec, farni akti, Slovenji Plajberk fasc I.

⁴ Škofijski arhiv Celovec, farni akti, Slovenji Plajberk fasc I.

⁵ Pleterski, Nraodna in politična zavest na Koroškem, Ljubljana 1965, str. 94—128, 226—228.

Slovenskemu gibanju oziroma slovenski stranki je politični nasprotnik zlahka očital, da se brati z nasprotniki kmeta, čeprav je bila to le demagoška fraza. Nemški nacionalisti so se še v veliko večji meri opirali na gospodarsko moč veleposestnikov, industrije in malih podjetnikov. O »Miselnosti ‚Nemcem prijaznih Slovencev‘ — ‚Nemškutarjev‘ po letu 1873«⁶ razpravlja J. Pleterski, ki opozarja na gospodarske, politične in družbene faktorje, ki so bili temelj tej miselnosti. Genocidna miselnost se je na Koroškem oblikovala prav v tej dobi. Parole o mirnem sožitju Nemcev in Slovencev in trditev, da spravlja slovensko narodno gibanje v nevarnost to mirno sožitje, so starejšega izvora, ohranile pa so se do današnjega dne. Najpogosteje so se pojavljale v publicistiki nemških nacionalcev.

Eden glavnih oblikovalcev in gojiteljev protislovenske ideologije je bil Albin Matschnig, ustanovitelj »Kärntner Bauernbunda« in urednik lista »Allgemeine Bauernzeitung«. Pod pretvezo, »da se bori za blaginjo dežele«,⁷ je vplival kvarno na razpoloženje v deželi. Moral je leta 1888 pobegniti iz dežele oziroma države, ker bi ga bili sicer postavili pred sodišče. V poročilu na notranje ministrstvo o publicistiki na Koroškem poroča leta 1888 deželni predsednik, da se liberalizem in nemštvo povzdigujeta posebno na Koroškem in to s strani oseb in na način, ki da je bil mnogim že dolgo »zelo neljub in neprijeten«.⁸ Vendar se stari liberalci doslej niso upali reagirati. Dejstvo, da so se za »velikimi frazami o blaginji ljudstva, napredka in nacionalnosti skrivale le nepoštenost, želja po škandalih in korupcija«,⁹ je po mnenju deželnega predsednika globoko omajalo ali mogoče celo uničilo »verodostojnost in kredit organov ostrejšega tona in njihovih zastopnikov«¹⁰ pri vseh tistih, ki se do tedaj niso mogli izvleči iz njihovega vpliva. Vendar se pri listih »Freie Stimmen« in »Allgemeine Bauernzeitung« v agresivnosti pisanja proti slovenski stranki ne da opaziti nobenih sprememb. Agresivnost se je kvečjemu še povečala z ustanovitvijo »Katoliškega političnega in gospodarskega društva za Slovence na Koroškem« 5. marca 1890, priložnost pa je nudil tudi podkloštrski incident, kjer je bil pri nekem pretepu med volitvami ubit volivec nasprotne stranke.¹¹ Moralno krivdo za uboj so naprtili Gregorju Einspielerju, ki je po smrti Andreja Einspielerja prevzel vodstvo koroških Slovencev.

Nemški nacionalisti so napadali vse in vsakega, ki je ogrožal njihovo dominantno vlogo v deželi, in zavračali še tako malenkostno koncesijo koroškim Slovcem s strani vlade. Pri svojem boju proti slovenski stranki so uporabljali tudi slovenščino. Nazadnje so leta 1898 ustanovili še slovenskega pedanta k »Allgemeine Bauernzeitung« — »Koroški kmetski list«, ki je imel nalogo, da vpliva v »naprednem smislu prosvetljijsko na kmečko prebivalstvo slovenskih delov dežele Koroške«.¹² V drugi številki imenovanega lista

⁶ J. Pleterski, Narodna in politična zavest na Koroškem, Ljubljana 1965, str. 205–242.

⁷ Kärntner Landesarchiv (KLA) Präs. Fasz. 156/1686 de 1888.

⁸ KLA Präs. Fasz. 156/1686 de 1888.

⁹ KLA Präs. Fasz. 156/1686 de 1888.

¹⁰ KLA Präs. Fasz. 156/1686 de 1888.

¹¹ KLA Präs. Fasz. 165/1177 de 1890.

KLA Präs. Fasz. 165/1568 de 1890.

KLA Präs. Fasz. 165/1465 de 1890.

KLA Präs. Fasz. 165/1465 de 1890.

KLA Präs. Fasz. 165/1577 de 1890.

¹² KLA Präs. Fasz. 202/688 de 1898.

najdemo pismo bralca iz Rožne doline, ki dokumentira, kako uspešna je bila propaganda nemških nacionalistov med premožnejšimi in slovensko govorečim prebivalstvom dežele.

Istovetenje slovenskega narodnostnega gibanja z nazadnjaštvom, konservativizmom, klerikalizmom in materialno revščino je v tem primeru popolno. »Poglejmo en malo okoli sebe — en malo po krasni rožni dolini — kdo so naprednjaški možje in kdo je privrženec klerikalcev. Večji, premožnejši posestniki, ljudi, koji ste bolj omikani — vsi ste za napredek, vsi ste hvaležni sredstvu nemščine; nemški jezik vam kaj dobro služi, da si gospodarjenje zboljšate. — Klerikalcem pokorni so pa le bolj revni kočarji. — Nočemo jih zavolj jih gmotno slabega stanja obrekovati — a kriva temu je tema, kateri služijo, tema ki ovira vsaki napredek.«¹³ Prav v tem pismu bralca »Koroškemu kmetskemu listu« najdemo vse prvine, ki jih navaja J. Pleterški v že omenjenem poglavju svoje razprave »Narodna in politična zavešt...« Manjka morda le še važna komponenta — to je komponenta izdajstva domovine, agentstva za neko tujo silo.

Seveda tega razmišljanja ni oblikoval šele »Koroški kmetski list«. Začetki takega naziranja segajo v obdobje po marčni revoluciji in so na Koroškem prisotni zdaj v manj potem spet v bolj jasni obliki.

Pod takimi okoliščinami seveda ni bilo mogoče pričakovati velikih uspehov pri volitvah. Volilni boj je bil posebej na Koroškem narodnostni boj, boj za enakopravnost Slovencev v šolah, uradnih in pred sodišči.¹⁴ Volilno propagando slovenske stranke so nemški nacionalci označevali kot hujskanje in agitatorje stranke kot hujskače.¹⁵ Slovenskemu narodnostnemu gibanju so sploh odrekli domovinsko pravico in še posebej napadali »kranjske hujskače« in s tem terminom najpogosteje označevali slovenske poslance v državnem zboru na Dunaju, ki so pogosto stavili interpelacije zaradi razmer, v katerih so se nahajali Slovenci na Koroškem.

Politično so se koroški Slovenci prvič spet krepko pojavili pri državnoborskih volitvah leta 1879. Priporili so si znatno število glasov na vsem slovenskem področju Koroške, ne da bi seveda dosegli mandat, kar pa je preprečeval krivični volilni sistem, ki enostavno ni dopuščal Slovincem volilnih uspehov. Združeni nemško-slovenski konservativci so dosegli 283 glasov, nemški liberalni stranki je zadostovalo 362 glasov za dosego vseh štirih mandatorov kmečke kurije. Pri nadomestnih deželnih volitvah leta 1880 v velikovškem okraju je z veliko večino prodril Andrej Einspieler, ki je začetka januarja 1882 ustanovil »Mir« — list, ki je nastopal v imenu slovenske in nemške katoliške (konservativne) stranke¹⁶ vse do smrti svojega ustanovitelja.

Prav v Taaffejevi dobi so koroški Slovenci pomagali organizatorično in gmotno nemškim konservativcem na noge, ne da bi imeli od tega korist. Pri deželnih volitvah leta 1884 so slovenski konservativci osvojili oba mandata kmečke kurije v velikovškem okraju, v mestni kuriji pa je propadel njihov kandidat dr. France Adamič. To je bil obenem prvi in zadnji poskus

¹³ Koroški kmetski list, 15. februar 1898, št. 2.

¹⁴ V. Melik, Volitve na Slovenskem, Ljubljana 1965, str. 238–248.

¹⁵ Glej »Freie Stimmen« in »Allgemeine Bauernzeitung« v času volilnih bojev.

¹⁶ Mir, 10. julij 1884, št. 15.

koroških Slovencev, da prodrejo s svojim kandidatom v mestni kuriji. Pri volitvah za državni zbor leta 1885 je A. Einspieler prepustil kandidaturo v volilnem okraju Celovec—Velikovec nemškemu konservativcu baronu Pinoju, sam pa se je umaknil v brezizgledni beljaški okraj. Kandidat nemško-slovenske konservativne stranke Pino je bil izvoljen s konservativnimi glasovi, v državnem zboru pa ni odprl ust za potrebe Slovencev in niti dve leti po izvolitvi je odložil mandat. V beljaškem volilnem okraju A. Einspieler ni bil deležen podpore nemških konservativcev.

Po odstopu Pinoja od svojega poslanskega mandata so Slovenci na Koroškem abstinirali nadomestne volitve v državni zbor. Leta 1888 so pri nadomestnih volitvah v deželni zbor po smrti Andreja Einspielerja kandidirali njegovega nečaka Gregorja Einspielerja, ki je prodril z 78 glasovi. Njegov liberalni oziroma nemško-nacionalni nasprotnik je dosegel 33 glasov. Slovenci so pri deželnozbornskih volitvah leta 1890 osvojili oba mandata kmečke kurije v velikovškem okraju. Pri volitvah v državni zbor leta 1891 pa so propadli v kmečki kuriji v volilnem okraju Celovec—Velikovec.

Po smrti A. Einspielerja so bile oblasti prepričane, da se za stremljenja voditelja koroških Slovencev ne bo našel »enako vztrajen naslednik«. ¹⁷ Gregorju Einspielerju niso pripisovali sposobnosti, kot jih je imel A. Einspieler. ¹⁸

Oster boj so vodili nemški nacionalci na področju šolstva. Poudarjali so potrebo znanja nemščine, smešili dosežke slovenske kulture in trdili, da koroški Slovenci »novoslovenskega« jezika ne razumejo. Čeprav so koroški Slovenci tožili nad jezikovno ureditvijo ljudskih šol, so nemški nacionalci dosledno in stalno poudarjali, da so Slovenci z jezikovno ureditvijo ljudske šole na Koroškem zadovoljni in da ne želijo sprememb.

Že dolgo pred pričetkom Taaffejeve dobe so na Koroškem vodilni politični faktorji formulirali svoje gledanje glede jezikovne ureditve ljudskih šol in odločno zavrnilo želje koroških Slovencev po enakopravnosti na tem področju, dobro zavedajoč se, da bi s tem izgubili verjetno tudi vpliv pri učiteljstvu in pri velikem delu premožnejšega prebivalstva na slovenskem področju Koroške. Ko so poslanci slovenske narodnosti v neki spomenici leta 1867 zahtevali enakopravnost slovenskega jezika v šolah, uradnih ter pred sodišči in ko so ministrstvo za uk in bogočastje, notranje ministrstvo in justično ministrstvo izdali tozadevne odloke o upoštevanju slovenščine pri podrejenih uradih na Koroškem, je koroški deželni odbor nastopil proti zahtevam poslancev slovenske narodnosti in pripomnil, da monarhija ne pozna poslancev narodnosti, temveč le poslance kronovin. Koroški deželni odbor je menil, da slovenski poslanci nimajo pravice govoriti v imenu koroškega prebivalstva. V odlokih je videl deželni zbor krepitev slovenskega in slabitev nemškega elementa na Koroškem. Koroška da je starodavna nemška cesarska dežela in nemški značaj dežele naj se ne spreminja s pomočjo administrativnih ukrepov; nemška kultura prekaša slovensko, nemški element pa da se je izkazal za podjetnejšega. Koroško prebivalstvo da je vselej živelo v »globokem miru in harmoničnem sožitju«. ¹⁹ Nемец je videl v Slovencu ljubega soprebivalca, še več, brata, kajti tako

¹⁷ KLA Präs. Fasz. 157/84 de 1888.

¹⁸ KLA Präs. Fasz. 157/1105 de 1888.

¹⁹ KLA Präs. Fasz. 76/1425 de 1867.

Nemec kot Slovenec sta se čutila kot Korošca. Koroški Slovenec v koroški Nemcu ni nikoli videl sovražnika. Rad in voljno je prevzemal nemško kulturo in sredstvo za dosego le-te, to je jezik svojega nemškega sodeželana... »Ob oživljajočem soncu nemške kulture se je naš Slovenec ogreval in v nje-no okolje se je vživel, naučil se je več kot nemško govoriti, naučil se je čutiti in misliti nemško. In to ne samo, ker je njegova eksistenca s tisočimi niti povezana s to kulturo, ne, temveč tudi zaradi tega, ker je v njej videl odrešenje iz barbarstva. Promet, industrija, vsi življenjski pogoji vežejo koroškega Slovenca na Nemca. Samo nemška roka mu odvzema v mestih in trgih, ki je vsako in vsak na Koroškem še specifično nemško, njegove izdelke, samo industrija, ki jo je ustvarila nemška bistrournost in ki je razširjena v vseh predelih dežele, mu daje delo, samo z nemščino se more sporazumevati preko mej svoje fare, samo nemški jezik in le nemška kultura mu odpirata svet.«²⁰ In tej kulturi in temu jeziku naj bi se odpovedal. Ves ta triumfalni pohod nemške kulture pa je potekal brez nasilja. »Novejšemu času je bilo pridržano, da tudi na Koroškem odkrije jezikovno vprašanje in našla se je stranka, ne, kasta, ki se je nenaprošena in nepoklicana proglasila za zagovornika dozdevno napadenih pravic koroških Slovencev. So edino in le člani slovenskega klera na Koroškem in njihovi maloštevilni pristaši, ki skrbijo v deželi za nelepo delo nacionalnega hujskanja in iz te okoliščine sledi, da ni nemški jezik, temveč da je nemška kultura, ki se tu napada.«²¹ Pri prevelikem vplivu, ki ga je imel kler v preteklih desetletjih, je bil oškodovan po pisanju koroškega deželnega odbora le nemški element. Najdejo se seveda tudi še vse druge znane teze. Nazadnje pa le preide na bistvo odgovora, ko meni, da bi upoštevanje slovenščine kot enakopravnega jezika v šolah, uradih in pred sodišči spremenilo »nemški značaj«²² dežele na način, ki bi povzročil krik splošnega zgražanja in v drugem koraku bi se začela slavizacija dežele potom dekretov.

Taka in podobna stališča so koroške oblasti v Taaffejevi dobi dosledno ponavljale, še posebno, ko so v dunajskem državnem zboru interpelirali slovenski poslanci zaradi razmer na Koroškem, ali je to bil zdaj Vošnjak, Poklukar, Klun, Ferjančič ali Šuklje. Odgovor Koroške je bil vselej enak — koroški Slovenci da so s svojim položajem zadovoljni.

Nemški nacionalci so na Koroškem napadali vse, kar bi utegnilo krepiti narodno zavest slovenskega prebivalstva v deželi. Prav v Taaffejevi dobi so bili le-ti izredno dosledni in so pri tem prizadevanju izrabili vse možnosti. Neposredno so pritiskali na zastopnike koroških Slovencev. Andrej Einspieler, ki je državnemu poslancu Vošnjaku posredoval material za interpelacijo o koroških šolskih razmerah, je bil potem deležen izredne »pozornosti« s strani koroškega deželnega predsednika Schmida-Zabierowa, tako, da je nazadnje samo še upal, da bo v miru dočakal penzijo, do katere je imel le še mesec dni.²³ Prav tako so nemški nacionalci trdili, da je zaradi praznovanja 50-letnice mašništva A. Einspielerja²⁴ v nevarnosti deželni mir. Uradni za-

²⁰ KLA Präs. Fasz. 76/1425 de 1867.

²¹ KLA Präs. Fasz. 76/1425 de 1867.

²² KLA Präs. Fasz. 76/1425 de 1867.

²³ Arhiv Slovenije, Priv. A LIX (korespondenca Josipa Vošnjaka).

²⁴ KLA Präs. Fasz. 153/814 de 1887.

stopnik pa je zapisal,²⁵ da je bilo praznovanje »tako dostojno in legalno«, da so se izkazale bojazni, da bi utegnil biti v nevarnosti deželni mir, ki so bile izrečene z nemške strani, »popolnoma neosnovane«.

Gregorja Einspielerja je deželni predsednik zatožil zaradi letaka »Častiti gospod!«²⁶ pri škofu. Letak, edini izvod, so zaplenili.²⁷ Z letakom je mislil podpreti Gregor Einspieler zahtevo državnega poslanca dr. Ferjančiča po preureditvi volilnih okrajev. Letak naj bi Slovenci tudi podpisovali. V istem letaku je Gregor Einspieler zahteval tudi enakopravnost slovenščine v ljudskih šolah. Deželni predsednik je v pismu, ki ga je naslovil na škofa, menil, da bi letak sprožil val peticij — »Petitionssturm«. Označil je dejavnost G. Einspielerja kot »katoliškemu duhovniku nedostojno«²⁸ in prosil škofa, da nekaj ukrene proti Einspielerjevi agitatorični dejavnosti.

G. Einspieler se je udeležil proslave 25-letnice ljubljanskega Sokola in s te proslave poslal v imenu vseh udeležencev Strossmayerju čestitke. Taaffe sam je iz tega sklepal, da spada G. Einspieler k »najbolj vnetim«²⁹ pristašem Strossmayerja in izrazil bojazen, da utegne med »slovanskim prebivalstvom dežele« agitirati za Strossmayerjeve ideje. Zato je zaukazal »strogo, toda prikrito nadzorstvo«³⁰ nad dejavnostjo poslanca. Po približno letu in pol je stvar prišla na dan in državni poslanec grof Lažansky je naslovil na Taaffeja interpelacijo, ki je le-tega neprijetno prizadela.³¹ Deželni predsednik se je v cirkularju, v katerem je zaukazal okrajnim glavarstvom nadzorstvo nad G. Einspielerjem gléde na njegovo delovanje med slovenskim prebivalstvom, skliceval na tozadevni Taaffejev ukaz. Kako so podkloštrski volilni incidenti izrabljali nemški nacionalci, smo že čuli. Posebno so se avstrijski politični krogi zanimali za Einspielerjeve stike in odnos s Slovanskim dobrodelnim društvom v Petrogradu. V preiskavo se je vključilo celo zunanje ministrstvo monarhije.³²

Predmet interpelacije v koroškem deželnem zboru je bila 1884 Mohorjeva družba. Zopet enkrat je bil namreč mir dežele v nevarnosti, ker se je Mohorjeva družba drznila tiskati list »Mir«. Poslanec dr. Traun je skušal dokazati, da stoji Mohorjeva družba zunaj zakona. Posebno je kritiziral, da družba iz društvenega denarja vzdržuje tiskarno, kjer se tiska »Mir«, ki da seje v deželi »le nemir in zavist med narodnostima.«³³ Čutil je »moralno obveznost«, da v »interesu miru in enakopravnosti v deželi«³⁴ povpraša deželnega predsednika po zakonitosti obstoja in delovanja družbe. Leta pozneje je celovški okrajni glavar Mac Nevin, ki je bil pri Slovencih na zelo slabem glasu, očital Mohorjevi družbi, da je izdala dve knjigi, ki sta pridigali »golo veleizdajo« in so ju oblasti morale konfiscirati.³⁵ Odbor je zahteval od okrajnega glavarja

²⁵ KLA Präs. Fasz. 153/1143 de 1887.

²⁶ KLA Präs. Fasz. 156/1808 de 1888.

²⁷ KLA Präs. Fasz. 156/1808 de 1888.

²⁸ KLA Präs. Fasz. 156/1808 de 1888.

²⁹ KLA Präs. Fasz. 156/1346 de 1888.

³⁰ KLA Präs. Fasz. 156/1346 de 1888.

³¹ KLA Präs. Fasz. 166/726 de 1890.

KLA Präs. Fasz. 170/204 de 1891.

³² KLA Präs. Fasz. 182/284 de 1894.

KLA Präs. Fasz. 182/558 de 1894.

KLA Präs. Fasz. 182/1155 de 1894.

³³ KLA Präs. Fasz. 145/1743 de 1884.

³⁴ KLA Präs. Fasz. 145/1743 de 1884.

³⁵ KLA Präs. Fasz. 172/1977 de 1892.

pismeni preklic in Mac Nevin je moral priznati, da je bil njegov očitek neutemeljen. Deželni predsednik ga je posvaril in mu priporočal večjo zadržanost pri uradovanju s prebivalstvom celovške okrajne glavarije.

Oblasti so skušale s pomočjo visokih cerkvenih krogov otežkočiti delovanje Ciril-Methodove družbe. Duhovniki naj ne bi delili brošur te družbe. Brošura družbe »Valentin Vodnik, prvi slovenski pesnik«, je vzbujala pomisleke v »patriotičnem pogledu«, ³⁶ brošura »Tisočletnica Metodova« je nalletela sploh na težave ter so jo zaplenili sklicujoč se na §§ 302 in 303 kazenskega zakona. Brošura je bila po mnenju celovškega okrajnega šolskega sveta politične in agitatorske vsebine, ker je na »vse mogoče načine« stremela za tem, da »vzbudi in neguje slovansko zavest svojih bralcev«. ³⁷ Poleg tega je urad omenil, da dela »propagando za slovansko bogoslužje« in da bralce hujska proti Nemcem. Eden delivcev citirane brošure, župnik Scharwitzel, je bil celo obsojen na denarno kazen. ³⁸

Ministrstvo za bogoslužje in pouk se je zanimalo za vpliv revije »Dom in svet« ³⁹ med študirajočo mladino in za agitatorje revije ter priporočalo, da deželno predsedstvo v primeru, da revija negativno vpliva na mladino, ukaže šolskim direkcijam, ⁴⁰ da na primeren način prepovedo list. Podobno je ministrstvo nastopalo v primeru Mahničevega »Rimskega katolika«, ⁴¹ ko je indirektno prepovedalo branje revije oziroma sodelovanje v njej. ⁴² Pomisleke je deželni predsednik izrazil, ko je krški škof Kahn leta 1887 sprejel v semenišče veliko število študentov teologije češke narodnosti in menil, da to ne bo dobro vplivalo na mir v deželi, kajti »pri znanih narodnostnih razmerah te dežele, pri veliki občutljivosti pripadnikov nemške narodnosti proti vsemu, kar utegne spremeniti ali okrniti njihov položaj v deželi...«, bo večina videla v škofovem koraku »možnost, da, verjetno dalekosežnih sprememb v narodnostnih razmerah te dežele...« ⁴³

Ta občutljivost je bila zares izrazita, seveda pa tudi zavestna in nameravana. Tako se je deželni odbor izrekel proti navedbi imen katastralnih občin v zemljiški knjigi v nemščini in slovenščini. Očital je justični upravi, da s tem, ko zahteva tako vodenje zemljiških knjig, pripravlja »postopno slovenizacijo« ⁴⁴ dežele.

Ob zatonu Taaffejeve dobe so Slovenci prosili za uvedbo dvojezičnih poštnih žigov pri poštnih uradih v Pliberku in v Šmihelu. Poštna direkcija, ki je tozadevno povprašala deželno predsedstvo, je dobila značilen odgovor: »Po mnenju c. k. deželne vlade naj se pomen nekega drugega deželnega jezika ne meri le po svoji številčni razširjenosti kot 'občevalni jezik', temveč tudi po pogostosti svoje uporabe v notranjem uradnem in v zunanjem uradnem prometu. Izhajajoč iz tega stališča pomen slovenskega jezika na Koroškem nikakor ne odgovarja svoji številčni razširjenosti kot občevalni jezik, kajti tako

³⁶ KLA Präs. Fasz. 165/458 de 1890.

³⁷ KLA Präs. Fasz. 165/458 de 1890.

KLA Präs. Fasz. 169/265 de 1891.

³⁸ KLA Präs. Fasz. 169/265 de 1891.

³⁹ KLA Präs. Fasz. 196/681 de 1891.

⁴⁰ KLA Präs. Fasz. 169/1668 de 1891.

⁴¹ KLA Präs. Fasz. 182/751 de 1894.

⁴² KLA Präs. Fasz. 187/85 de 1895.

⁴³ KLA Präs. Fasz. 153/1506 de 1887.

KLA Präs. Fasz. 153/1556 de 1887.

KLA Präs. Fasz. 153/1470 de 1887.

⁴⁴ KLA Präs. Fasz. 157/1250 de 1888.

v notranjem uradnem kot v zunanjem uradnem prometu — za zadnjega vse-kakor v toliko, v kolikor se odvija pismeno, je tudi v slovenskih delih dežele v rabi skoraj izključno nemški jezik;...⁴⁵ Vzrok temu, da je tako, so za deželno predsedstvo mesta in trgi, ki jih poseljujejo večinoma Nemci. S temi pa tudi Slovenci s podeželja občujejo pogosto v nemščini. Koroški Slovenci si v Taaffejevi dobi niso mogli priboriti niti najmanjših koncesij na narodnostnem področju. Režim sam tudi ni imel interesa, da spremeni položaj v deželi, ki so jo imeli v zakupu nemški nacionalci, ti pa so skušali uničiti in preprečiti vse, kar bi utegnilo koristiti razcvitu in utrditvi narodne zavesti med koroškimi Slovenci.

Zusammenfassung

DIE KÄRNTNER SLOWENEN ZUR ZEIT DER REGIERUNG TAAFFE

Die Kärntner Slowenen konnten sich zur Zeit der Regierung des Grafen Eduard Taaffe weder politisch, wirtschaftlich, noch kulturell entscheidend in Szene setzen. Das wirtschaftliche Leben Kärntens lag in den Händen der deutschsprachigen Bewohner, die dadurch auch das politische Leben des Landes bestimmten. Einzig und allein in der Kurie der Landgemeinden des Bezirkes Völkermarkt konnten sich die Kärntner Slowenen bei Wahlen zum Kärntner Landtag durchsetzen. Eine stärkere Vertretung der Kärntner Slowenen im Landtag verhinderte die ungerechte Wahlkreiseinteilung sowie die soziale Struktur der slowenischen Bevölkerung. Das Pflichtschulwesen stand unter der Kontrolle der Deutschen. Die slowenische Sprache fand weder in der Schule noch vor Behörden eine entsprechende Beachtung. Bildungspolitisch kann man von einem Bildungsprivileg der deutschen Bewohner des Landes sprechen. Die Behörden unterdrückten jedwede Tätigkeit, die geeignet wäre, das Nationalbewusstsein der slowenischen Bevölkerung des Landes zu wecken oder zu heben. Sie verhinderten systematisch jeden nennenswerten Fortschritt der Kärntner Slowenen auf politischem, wirtschaftlichem und kulturellem Gebiet. Die slowenische Bewegung wurde als klerikal und konservativ abgetan, die »deutschfreundlichen Slowenen« als fortschrittlich und liberal bezeichnet. Zahlreiche Beschwerden und Interpellationen slowenischer Abgeordneter wurden als nicht gerechtfertigt zurückgewiesen, wobei auf den Gegenstand der Beschwerden teilweise überhaupt nicht eingegangen wurde.

⁴⁵ KLA Präs. Fasz. 174/1754 de 1892.